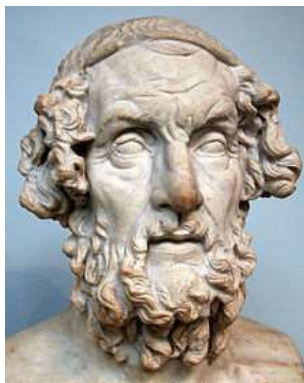

Homéros, počestěně Homér (pravděpodobně kolem r. 700 př. Kr.)

Řecký básník, nejstarší známá postava evropského písemnictví.

O Homérově životě víme s určitostí jen to, že byl **rapsód**: putující profesionální upravovatel a přednášeč (při slavnostních příležitostech) hrdinských epických básnických skladeb.

S Homérovým jménem jsou spjaty eposy *Ílias* a *Odyseia*, líčící v umělecké formě **Trójskou válku** a s ní související události. Trójská válka byla součástí pronikání řeckých kmenů do jižní části Balkánského poloostrova a do oblasti Egejského moře. Odehrála se nejspíše **někdy v období 1250 – 1200 př. Kr.** a týkala se nejstaršího řeckého kmene, **Achájů**. O jejích příčinách a průběhu existuje několik hypotéz. S obsahem obou eposů nejvíce souzní ta, která říká, že obě strany konfliktu, útočící

Řekové i bránící se Trójané, náleželi ke dvěma různým migračním vlnám Achájů (proto také obě strany hovoří stejným jazykem, tedy řecky, a vyznávají stejné náboženství). Lid staršího achájského osídlení se obohatil vysoce vyspělou krétskou kulturou, mající kořeny ve východním Středomoří, a ovládl (asi kolem r. 1500 př. Kr.) při severním egejském pobřeží Malé Asie městský stát Trója, řecky nazývaný Ílion, kde se pak tamější a achájská kultura prolnuly. Lid mladšího achájského osídlení, jenž kontakty s vyspělou východní kulturou čerpal zprostředkovaně přes jihořecký městský stát Mykény, pak později Tróju dobyl a zničil mohutným požárem (zaniklou Tróju objevil – s využitím reálií z Íliady – německý archeolog Heinrich Schliemann v 70. letech 19. století).

Homér uvádí jako příčinu řeckého tažení proti Tróji **únos krásné Heleny**, manželky krále Meneláa z řeckého městského státu Sparta, trójským princem Paridem; zápleтка má ovšem symbolický charakter: Řekové sami se dodnes nazývají **Hellénové**.

Homérské eposy **zprvu** existovaly jako **ústní slovesnost**. Avšak na rozdíl např. od Eposu o Gilgamešovi, jenž vznikl spojením původně izolovaných příběhů, *Ílias* a *Odyseia* již od počátku měly podobu široce komponovaných ucelených děl, jež se stala **úplným vzorovým shrnutím základních událostí ze samého počátku řecké historie** (homérské eposy plnily pro starověké Řeky stejnou úlohu jako Bible pro judaisty či křesťany).

Z hlediska obsažených reálií ovšem *Ílias* a *Odyseia* odrážejí život nikoli v době příchodu řeckých kmenů do Řecka, ale v době svého vzniku, tedy v pozdější epoše označované jako **temné (homérské) období**, které zahrnuje léta **asi 1100 – asi 800 př. Kr.** (archeologicky to znamená přelom doby bronzové a železné).

Homérské eposy se vyznačují několika **příznačnými rysy**, jimiž jsou:

a) dějová linie je rozdělena na **2 části**: v první se hrdinovi (hrdinům) spíše nedaří, pak dojde díky zásahu bohů ke zvratu a ve druhé části se naopak hrdina propracovává ke zdárnému konci svého dobrodružství;

b) čtenáři je však hlavní děj podáván s využitím **retrospektivní kompozice**: v *Íliadě* se ocitáme až v závěrečných dnech celého desetiletého obléhání a v *Odyseii* titulního hrdinu zastihujeme především na dvoře pohostinného cizího krále: většinu ostatního děje se dozvídáme ze vzpomínkových vyprávění;

c) výstižně, a přitom úsporně zachycené **charaktery postav** (např. Paris versus Meneláos; Helena paralelně s Pénélopé apod.);

d) epická šíře: časté dějové odbočky, mnohdy stupňující napětí;

e) ustálená epiteta (*epiteton* = básnický přívlastek): *rychlomohý Achilles*, *Istivý Odyseus* apod.;

f) dějová přirovnání: zjemňují drsný účinek, či naopak zvyšují dramatičnost;

g) daktylský hexametr: druh nerýmovaného verše o 6 stopách, jejichž typem je (téměř vždy) daktyl (1 přízvučná slabika a 2 nepřízvučné: – U U), jen poslední stopa je pokaždé spondej (2 přízvučné: – –).

Nejvýznamnější díla:

Hrdinské eposy Ílias (o desetileté Trójské válce; *Kronika trojanská*, asi 1468: prozaické převyprávění Íliady, český překlad latinského originálu ze 13. století, první česká tištěná kniha; film *Troja*, Spojené státy aj. 2004: režie Wolfgang Petersen, hrají Orlando Bloom /Paris/, Diane Krugerová /Helena/, Brad Pitt /Achilleus/, Brendan Gleeson /Meneláos/) a **Odysseia** (o následném, rovněž desetiletém putování Odyssea, krále řeckého ostrova Ithaka a hlavního strůjce dobytí Tróje – s úskočným využitím mohutného dřevěného koně –, do vlasti; irský, anglicky psaný román James Joyce: *Odysseus*, 1922: filozoficky zaměřená, poněkud provokativní parafráze situovaná do současného Dublinu).

Homér (kolem r. 700 př. Kr.): Ílias

Když mezi řeckými bohy na hoře Olympu vypukl spor o to, kdo má dostat zlaté jablko určené té nejkrásnější bohyni, bylo rozhodnuto, aby tuto při rozsoudil pohledný princ Paris z města Tróje při pobřeží Malé Asie. Tři krásné bohyně si chtěly Parida naklonit a každá mu slíbila lákavou odměnu, když jablko přičkne právě jí: ochránkyně manželství Héra slíbila Paridovi vládu nad celou Asií; bohyně moudrosti a vítězného boje Athéna slibovala dráhu nejslavnějšího vojevůdce všech dob, ale Paris dal jablko bohyni lásky Afrodité, poněvadž ta mu slíbila nejkrásnější ženu na světě. Ukázalo se však, že krasavice – jménem Helena – je již vdaná, a sice za Meneláa, krále řeckého městského státu Sparty. Paris se však nezalekl a – jist si svými schopnostmi i šarmem stejně jako Afrodítinou přízní – vypravil se do Sparty na lodi. Tam se nechal v Meneláově paláci pohostit jako vzácný cizinec zdaleka, ale v noci Helenu unesl a odvezl ji do Tróje.

Podvedený Meneláos se obrátil se žádostí o pomoc na svého bratra Agamemnona, krále mocného a bohatého městského státu Mykén. Agamemnon se postavil do čela mohutné válečné výpravy všech řeckých krajů proti Tróji. Flotila, čítající prý přes tisíc lodí, přistála u maloasijského pobřeží, ale po prvních bojových srážkách obou stran se ukázalo, že síly jsou vyrovnané. Řekové dokázali jen plenit krajinu kolem města, ale jeho pevné hradby byly pro ně nepřekonatelné. A Trójané se zase dobře bránili, ale neměli sílu zahnat Řeky zpátky na moře. Po bezmála deseti letech této patové situace se nejdůležitějšími střetnutími staly souboje hlavních hrdinů: na trójské straně to byli Paris a jeho bratr Hektór, na straně Řeků (Achájů) to byl statečný Achilleus (zranitelný jen na patě), jeho přítel Patroklos a král Meneláos. Válka ovšem v jistém smyslu probíhá i „nahore“, mezi bohy: někteří z nich totiž pomáhají Trójanům, jiní zase Řekům.

Zpěv třetí

Když byly oddíly všechny i s vůdci sešikovány,
Trójané s velikým křikem a rámusem táhli jak ptáci;
podobně pod klenbou nebes křik jeřábů vůkol se šíří,
kteří unikli zimě a lijáku nevýslovnému...
naopak achájské šiky šly potichu, dýchaly silou,
s velikou touhou v srdci, že budou se navzájem bránit. (...)

Když pak už nablízku byli a chystali vzájemný útok,
Paris, podobný bohům, šel do boje z Trójanů první,
přes plece pardálí kůži, luk ohebný nesl a meč měl,
mával oštěpy dvěma, jež končily kovovým hrotem,
přítom vyzýval Řeky z řad achájských nejstatečnější,
aby se v zápase litém s ním utkali v urputném boji.

Jakmile Meneláos, rek nadšený pro boj, ho spatřil,
kterak v popředí vojska k nim přichází dlouhými kroky – (...) takto se radoval rek, když Parida bohorovného
uviděl na vlastní oči – vždyť doufal, že potrestá svůdce.
Ihned seskočil z vozu a dopadl se zbrojí na zem.

Jakmile spatřil ho Paris, rek podobný bohům, jak právě
zjevil se v popředí šiku, byl zaražen v milém svém srdci,
couval v družinu přátel, neb toužil uniknout smrti.
Jako když spatří kdo hada a uskočí, jak sebou trhne,
v lesních úvalech horských a nohy se zachvějí pod ním,
rázem se otočí nazpět a bledost mu pokryje líce,
takto se uchýlil též zpět v zástup Trójanů hrdých
Paris podobný bohům, jak Meneláa se zděsil.

Spatřil jej Hektór a hned ho pokáral hanlivou řečí:
„Paride, po ženách vzteklý, ty zloduchu zevnějškem krásný,
ani ses narodit neměl a neženat zahynout měl jsi! (...) Achájeci s dlouhými vlasy, ti budou se patrně chechtat!
Měli tě za bohatýra a předního reka, žes krásný.
Ty však odvalu nemáš v svém srdci a nemáš ni sílu! (...) S bojovným Meneláem ty tedy bys utkat se nechtěl?
Poznal bys, *jakého* muže máš nádhernou, kvetoucí ženu! (...) Velmi však bojácni jsme my Trójané, jinak bys za to, koliks nám napáchal zla, už dávno byl ukamenován!“

Paris podobný bohům mu na to zas odvětil takto:
„Hektore, pokárals mě vším právem, ne neprávem za to. (...) Nesmíš však milostné dary mi vyčítat od Afrodítý!
Přeskvělé dary bohů se nesmějí odmítnout, které poskytnou sami, a nikdo sám od sebe nesmí si vzít je.
Chceš-li však, abych teď válčil, a mám-li tu zápasit nyní, přikáž Achájcům všem a ostatním Trójanům sednout, mne ale do středu sved'te i s bojovným Meneláem, do boje o Helenu a o všechny poklady její.
Ten, kdo zvítězí z nás a v zápase nabude vrchu, poklady všechny ať vezme a ženu ať vede si domů! (...)“

Hektór tedy oběma vojskům vyřídí Paridův vzkaz. Vůdce achájského vojska Agamemnón souhlasí a příprava souboje mezi Meneláem a Paridem začíná. Přijdou také starý trójský král Priamos, Paridův a Hektorův otec, obklopen významnými trójskými bojovníky, a krásná Helena, aby společně s ostatními sledovali souboj. Nejprve obě strany obětují jehňata bohům.

Jakmile Helenu zhlédli, když právě se blížila k věži,
potichu na druhu druh se obracel vzletnými slovy:
„Nelze mít Trójanům za zlé, ni Achájům, že už tak dlouho pro tak nádhernou ženu zde snášejí útrapy hrozné...“

(...) Slavený Paris,
manžel Heleny Spartské, jež nádherné kadeře měla,

na plece krásnou výzbroj si oblekl, okolo lýtek krásné holeně nejdřív si přiložil, které mu dole vázaly stříbrné spony, kde právě byl kotník. A dále mohutný kovový krunýř si oblékal okolo prsou... Na plece bronzový meč si zavěsil, zdobený stříbrem, potom si připravil štít, tak nesmírně velký a pevný. Nakonec na statnou hlavu si vložil úpravnou přilbu, na které chochol z žíní se z vrcholu hrozivě kýval. Vzal si i mohutné kopí, však příhodné do jeho dlaní. Právě tak Meneláos, rek bojovný, oblékal výzbroj. (...)

Stanuli tváří v tvář již na oné výměře půdy, oba dva mávali kopím a planuli vzájemným hněvem. Nejdříve mrštil Paris svým oštěpem dalekostinným, okrouhlý kovový štít jím zasáhl Meneláovi, avšak neprojel kovem – oštěpu ohnul se nazpět o silný štít. Hned po něm syn Átreův Meneláos povstal s kovovým kopím a k Diovi otci se modlil: „Popřej mi, vladaři Die, ať potrestám Parida, který křivdu mi způsobil dřív, a zdolej ho rukama máma...

Po těchto slovech se rozpráh a stinným oštěpem mrštil, trójskému Paridovi štít okrouhlý kovový zasáh; jeho obrovské kopí skrz naskrz tím skvoucím se štítem proniklo, krunýřem těž, tím bohatě zdobeným dílem, kopí u samých slabín mu naveskrz prořalo oděv, avšak Paris se uhnul a unikl mráкотné smrti. Vytasil Átreův syn meč zdobený stříbrem, a vzhůru vypjav se, v hřeben přilby ho udeřil, ale meč rázem na tři na čtyři kusy se zlomil a vypad mu z ruky. Zaúpěl Átreův syn a pohlédl k širému nebi: „Nemůže žádný bůh být nad tebe krutější, Die, za ten hanebný čin já myslel, že Parida ztrestám. Teď se mi v ruce však rozlámal meč, a také můj oštěp marně mi vyletěl z dlaně a Parida nikterak nesklál.“

Řekl, a přiskočil k němu a za přilbu s chocholem chyt ho, stočil ho stranou a vlekl k svým Achájům v důkladné zbroji: Parida pod něžným hrdlem ten zdobený řemen však škrtil, neboť byl pod bradou sepjat a držel mu na hlavě přilbu. Byl by ho přitáhl vskutku a dosáhl nesmírné slávy, bystře však Afrodíté to postřehla, Diova dcera: ta mu přetrhla řemen – byl z býka, jenž silou byl zabit; toliko prázdná přilba se poddala mohutné ruce. Rek jí zakroužil vzduchem a prudce ji odhodil do řad Achájů v důkladné zbroji – ji odnesli druhové věrní. Sám se naň vyřítit znova, vždyť horlivě toužil ho zabít kovovým kopím – vtom Afrodíté ho velice snadno vyrvala (bohyně je!) – a zastřela oblakem mlhy, do vonné ložnice pak ho odvedla, aby si sedl.

Sama šla zavolat sem i Helenu... bohyně jasná:
„Pojď sem, Paris tě volá, máš domů se navrátit. On tě na lůžku v ložnici čeká, tak nádherně zdobeném řezbou, krásou a oděvem září; snad ani bys neřekla, že se po boji s hrdinou vrátil, spíš dokola k tanci že kráčí...“ (...)

V překrásný Paridův palác když potom vstoupily, služky rychle zas ke své práci se vrátily, ale ta do své ložnice s vysokým stropem se uchýlí, vznešená žena. Bohyně s úsměvem sladkým, ctná Afrodíté, pak vzala sedátko, nesla je v ruce a dala je rekovi k nohám. Na to si Helena sedla, ta dcera bouřného Dia, oči stočila stranou a jala se manžela kárat:
„Ty ses navrátil z boje? Ach, mělš tam raději zhynout, usmrcen silným mužem, jenž dříve mým manželem býval! Vždyť ses chlubil dřív, že vynikáš nad Meneláem, bojovným mužem, jak silou, tak rukou i kovaným kopím. Nuže teď jdi a vyzvi, ať opět s tebou se utká v zápase Meneláos, muž bojovný, já ti však radím, abys už přestal a nikdy se s ryšavým Meneláem v souboji nepouštěl v boj a neválčil neuváženě, sice bys patrně brzy byl zahuben oštěpem jeho!“

K té zas promluvil Paris, když takto jí odpověď dával:
„Nekárej, ženo, mé srdce tou záplavou výčitek prudkých! Nyní sic Meneláos mě s pomocí Athény přemoh, já ho zas přemohu jindy – vždyť bohové stojí i při nás! Ale teď na lůžko pojdme a těšme se z radostí lásky! Láska doposud nikdy mou mysl tak neobestřela, ani když z půvabné Sparty jsem tehdy tě unes a plul jsem po vlnách na mořských lodích a na malém ostrůvku s tebou poprvé v milostném lůžku se v objetí spojil, jak *nyní* horoucně po tobě prahnu a sladká touha mě jímá.“
Řekl a první šel k lůžku a manželka šla hned za ním.

Po této a dalších událostech válku rozhodnou ve svůj prospěch Řekové. Na Odysseovu radu vyplují na moře, a předstírají tak ústup, zatímco na břehu zanechali obrovského dřevěného koně se vzkazem, že jde o – bohy přikázaný – dar Trójanům za jejich houževnatost. Trójané koně vtáhnou do města a bouřlivě oslavují konec války. Když v noci zmožení usnou, z dutého koně vystoupí Odysseus a další bojovníci, otevřou brány a Řekové, kteří se na lodích mezitím vrátili, vtrhnou do města a pobijí trójské muže, a ženy a děti zajmou jako otroky. Meneláos si odvede Helenu na svou loď a Řekové se vracejí domů, zanechávající za sebou Tróju pustou, rozbořenou a vypálenou.

Homér: Ílias, Praha 1980, s. 51 - 63. Přeložil Rudolf Mertlík.

Poznámky a vysvětlivky:

bohatýr, rek – hrdinský bojovník; **jeřábi** – zde *rod velkých ptáků s dlouhýma nohama, žijících v mokřadech*; **plece** – část zad nad lopatkou; **ryšavý** – zrzavý; **šik** – formace vojáků; **Zeus** (2. p. **Dia**, 3. p. **Diovi**...) – nejvyšší starořecký bůh.

Homér: Ílias: poznámky k interpretaci

Homérova *Ílias* obsahuje **téměř 16 tisíc veršů** rozdělených do **24 zpěvů**. Zachycují několik dnů ze závěru řeckého obléhání maloasijského města Tróje a o mnohých předchozích událostech se dozvídáme z retrospektiv. Epos je pevně propojen s **řeckou mytologií**, jejíž znalost předpokládá. Ačkoli každé školské vyučování o Íliadě začíná Paridovým soudem a končí zničením Tróje, ani jedna z obou událostí v tomto eposu vyprávěna není. Hlavní dějovou linií je **spor mezi Agamemnónem a Achilleem**. Každý z nich získal z okolí Tróje krásnou zajatkyň, z níž učinil svou milenkou. Bohové vyhověli prosbě otce první z dívek a sesláním moru do řeckého tábora přinutili Agamemnona, aby svou zajatkyň propustil domů; král si však jako náhradu přisvojil zajatkyň Achilleovu. Achilleus se rozhněval a odmítl účast v bojích; spor se vyřeší až v 19. zpěvu, kdy se oba muži smíří a Řekové s Achilleem pak nad Trójany zvítězí v bitvě. Smrt trójského prince Hektora a zoufalství jeho otce, krále Priama, předznamenávají blížící se porážku i zkázu Tróje. **Z hlediska kompozičního tu nacházíme 2 prvky, s nimiž se jinak setkáváme především v moderní literatuře:**

a) začátek in medias res (lat. *doprostřed věci*): bez úvodu, přímo doprostřed akce; text tedy začíná rovnou s dějovým napětím;

b) konec s využitím nedourčenosti: bez definitivního rozuzlení či shrnujícího autorského komentáře, takže čtenář se sám musí podílet na hledání záměru, s nímž dílo vzniklo.

Verše jsou psány **daktylským hexametrem**: mají 6 úseků – stop, kdy 1. – 5. stopa je **daktyl** (– U U) a 6. stopa je **spondej** (– –). Každá stopa má tedy stejnou hodnotu 4 dob (2+1+1 / 2+2). Občas se v homérském eposu objeví stopa **trochej** (– U), a to jako 1., 2., 3. nebo 4. stopa (nikdy ne 5. nebo 6.); tato nepravidelnost má oživovat text a zabraňovat stereotypnímu dojmu z poslechu. Uvědomme si ovšem, že překlad nemusí dodržovat tyto nepravidelnosti na týchž místech jako originál.

Když pak už nablízku byli a chystali vzájemný útok,

– U U / – U U / – U U / – U U / – U U / – –

Paris, podobný bohům, šel do boje z Trójanů první,

– U / – U U / – U U / – U U / – U U / – –

Scéna **souboje Parida s Meneláem** zaujme svou živostí. Homér zastává důsledně neutrální stanovisko vůči oběma aktérům. Mladý Paris je atraktivní třicátník, vědomý si předností svého vzhledu (prostě takový antický metrosexuál). Levhartí kůže přes ramena je vypočítaná na vnější efekt, ale přemíra zbraní (luk, meč, dva oštěpy) působí trapně komicky. Že tohle je ten správný dojem, poznáme ve chvíli, kdy proti Paridovi seskočí z válečného vozu Meneláos: urostlý, ale již dosti hřmotný padesátník, odhodlaný uhájit svou důstojnost porážkou drzého floutka, který jej únosem Heleny zasáhl na nejcitlivějším místě.

Paris rychle uskočí zpět a schová se do řad vojska za sebou – tohle má charakter až groteskní karikatury. Z Hektorovy káravé řeči pak cítíme řevnivost mezi bratry, kdy ten rozváznější stojí jen v důsledku pravidla o zvýhodněném prvorozenství až na druhé koleji.

Souboj, v němž se ukazuje, že Meneláův hněv i zkušenosti jsou mocnou zbraní, probíhá jako komiksová scéna. Meneláovo kopí zasáhne Parida jen těsně vedle nejintimnějších míst; Meneláos vzápětí zklamaně zaúpí, když svůj meč rozlomí o hřeben Paridovy přilby, ale hned se vzteky vrhne na mladíka, jenž po předchozím úderu zjevně zakolísal a spadl, chytne ho za řemen přilby a vleče ho k řeckým bojovníkům. Řemen však praskne a Meneláova ruka vymrští přilbu mezi diváky.

Parida ovšem zachrání bohyně Afrodíté a Paris se rychle zorientuje. Ač právě utrpěl výprask, sebevědomí má na rozdávání, protože ví o své výmluvnosti vůči ženám i o své zdatnosti v intimní sféře. Na tomhle půdorysu si vymůže opětne projevy Heleniny náklonnosti, protože jeho mládí je prostě hodnota, již hned tak něco nepřekoná. Zdá se tedy, že mu nakonec přece jen vše vyšlo, ale čtenář/posluchač vytuší, že Helena začíná mít života v Tróji právě tak dost a začíná přemýšlet o svém návratu do vlasti.

<http://citary.net/media/authors/homer.jpg>
<http://www.10puntos.com/wp-content/uploads/2011/09/brad-pitt-troya.jpg>
<http://www.myrine.at/Schliema/sophie.jpg>
<http://1.bp.blogspot.com/-XqPL6WflQ-g/UQ4noLkT9JI/AAAAAAAAAvU/zXD67nZK98s/s1600/Exekias+-+Penthesileia.jpg>
http://i.dailymail.co.uk/i/pix/2016/04/27/19/3397F13900000578-3562062-image-m-72_1461780503352.jpg
https://classics420.files.wordpress.com/2013/04/eghymdv1mti_o_hector-saves-paris.jpg